PAHLAVONQULI RAVNAQ QASIDALARIDA IJTIMOIY MAZMUN VA BADIIY IFODA

Qurbonova Nodira Abdisoatovna
Toshkent shahar Mirzo Ulug'bek tumani Japon International School xususiy maktabi o'qituvchisi
E-mail: qurbonovanodira078@gmail.com
https://doi.org/10.5281/zenodo.23212376

Annotatsiya

Mazkur tezisda XVIII asr o'zbek mumtoz adabiyoti vakili Pahlavonquli Ravnaq ijodidagi qasida janrining mazmuniy-badiiy xususiyatlari tahlil qilinadi. Ravnaq qasidalarida an'anaviy madhiyaviy mazmun bilan bir qatorda davrning ijtimoiy hayoti, inson va jamiyat munosabati, adolat va adolatsizlik, dunyo va uning beqarorligi kabi masalalarning badiiy ifodalanishiga e'tibor qaratiladi. Shoirning qasida janridan foydalanish usuli faqat maqtov ifodasi bilan chegaralanmay, ijtimoiy-falsafiy mazmunni yoritish vositasiga aylangani ko'rsatiladi. Shuningdek, qasidalardagi obrazlar, ramziy ifodalar va an'anaviy poetik vositalarning mazmunni shakllantirishdagi o'rni yoritiladi. Tadqiqot natijasida Ravnaq qasidalarining shoirning individual poetik qarashlarini va davr ijtimoiy-estetik tafakkurini o'rganishda muhim manba ekanligi asoslanadi.

Kalit so'zlar: Pahlavonquli Ravnaq, qasida, mumtoz adabiyot, ijtimoiy mazmun, badiiy ifoda, adolat, dunyo, charx, poetik obraz, ijtimoiy-falsafiy qarash.

KIRISH

Pahlavonquli Ravnaq XVIII asr o'zbek mumtoz adabiyotining muhim vakillaridan biri bo'lib, uning adabiy merosi janr, poetik shakl va mazmuniy jihatdan rang-barangligi bilan ajralib turadi. Shoir ijodida g'azal, muxammas, qasida kabi janrlar muhim o'rin egallaydi. Ayniqsa, qasida janri Ravnaqning davr, inson va jamiyat haqidagi qarashlarini badiiy ifodalash imkonini bergan janrlardan biri sifatida e'tiborga loyiq.

Ravnaq ijodini o'rganishga bag'ishlangan tadqiqotlarda shoirning hayoti, adabiy merosi, poetik qarashlari hamda ayrim asarlarining mazmuniy xususiyatlari yoritilgan. V. Abdullayev, R. Orzibekov kabi adabiyotshunoslarning o'zbek mumtoz adabiyoti tarixiga oid tadqiqotlarida Ravnaq ijodiga ham murojaat qilingan. Keyingi tadqiqotlarda esa shoirning tasavvufiy qarashlari hamda qasida janridagi ayrim mavzulari alohida tahlil qilingan.

Ravnaq qasidalarini o'rganishda ularning faqat janriy yoki poetik xususiyatlari bilan cheklanib qolmasdan, asarlarda ifodalangan ijtimoiy-falsafiy mazmunni ham tahlil qilish muhimdir. Xususan, inson va jamiyat munosabati, adolat va adolatsizlik, dunyoning o'tkinchiligi, inson taqdiri kabi masalalarning poetik talqini shoir dunyoqarashini anglash imkonini beradi. Shu jihatdan qasida Ravnaq ijodida nafaqat madhiyaviy, balki muayyan ijtimoiy-estetik fikrni ifodalovchi janr sifatida namoyon bo'ladi.

Mazkur tezisning maqsadi Pahlavonquli Ravnaq qasidalarida ijtimoiy mazmunning shakllanishi va uning badiiy ifoda vositalarini aniqlashdan iborat. Tadqiqotda qasidalardagi asosiy ijtimoiy-falsafiy motivlar, "dunyo", "charx", adolat kabi mazmuniy tushunchalarning poetik ifodasi hamda ularning badiiy obrazlar tizimidagi o'rni tahlil qilinadi.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Asosiy qism

Pahlavonquli Ravnaqning adabiy merosida qasida janri alohida o'rin egallaydi. Mumtoz adabiyot an'anasida qasida, avvalo, muayyan shaxs, hodisa yoki g'oyani ulug'lashga asoslangan janr sifatida shakllangan bo'lsa-da, uning mazmun doirasi faqat madh bilan chegaralanmagan. Qasida orqali shoir o'z davrining ijtimoiy, axloqiy va falsafiy qarashlarini ham ifodalashi mumkin. Ravnaq qasidalarida ham ushbu imkoniyatning namoyon bo'lishini kuzatish mumkin.

Ravnaq qasidalarining muhim jihatlaridan biri ularda inson va jamiyat o'rtasidagi munosabatlarning poetik talqin qilinishidir. Shoir ijtimoiy hayotdagi muayyan holatlarni bevosita bayon qilish bilan birga, ularni ramziy va falsafiy obrazlar orqali ifodalaydi. Ayniqsa, dunyoning o'tkinchiligi, insonning jamiyatdagi mavqei, mansab va boylikning beqarorligi kabi masalalar mumtoz she'riyatga xos poetik tafakkur asosida talqin qilinadi.

Ravnaq ijodida **"dunyo" va "charx"** obrazlari ham shu nuqtayi nazardan e'tiborlidir. Mazkur obrazlar orqali hayotning o'zgaruvchanligi va inson taqdirining beqarorligi ifodalanadi. Bunda "charx" shunchaki vaqt yoki osmon timsoli sifatida emas, balki inson hayotiga ta'sir ko'rsatuvchi o'zgaruvchan kuch sifatida poetik mazmun kasb etadi. Shu jihatdan Ravnaq qasidalaridagi falsafiy mushohada ijtimoiy mazmun bilan uzviy bog'lanadi.

Qasidalarda **adolat va adolatsizlik** masalasi ham muhim mazmuniy yo'nalishlardan biri sifatida ko'rinadi. Mumtoz shoir uchun hukmdor yoki amaldorning qadri faqat uning mavqei bilan emas, balki adolat, xalq manfaatiga munosabat va axloqiy fazilatlari bilan belgilanadi. Shu sababli madhiyaviy tasvirning o'zida ham muayyan ijtimoiy-axloqiy mezonlar mavjud. Bu hol qasidaning oddiy maqtov janri emas, balki ijtimoiy-estetik fikrni ifodalash imkoniyatiga ega janr ekanini ko'rsatadi.

Ravnaqning badiiy ifoda usulida an'anaviy mumtoz poetik vositalar ham faol qo'llanadi. Ramziy obrazlar, tashbeh, istiora, tazod va mubolag'a singari vositalar ijtimoiy mazmunni bevosita bayon qilishdan ko'ra uni estetik jihatdan ta'sirchan ifodalashga xizmat qiladi. Natijada qasidalarda fikr va badiiy obraz o'zaro uyg'unlashadi.

Ravnaq qasidalarini o'rganishda ularni faqat janr xususiyatlari asosida emas, balki **davr ijtimoiy-estetik tafakkuri bilan bog'liq holda** tahlil qilish muhimdir. Chunki shoirning dunyo, inson, adolat, jamiyat va hayot haqidagi qarashlari uning poetik obrazlar tizimida aks etadi. Bunday yondashuv Ravnaq qasidalarining mazmuniy imkoniyatlarini kengroq ochishga yordam beradi.

Xulosa

Pahlavonquli Ravnaq qasidalarida an'anaviy madhiyaviy mazmun bilan bir qatorda ijtimoiy-falsafiy masalalarning ham muhim o'rin egallashi kuzatiladi. Shoir dunyo va charx, inson va jamiyat, adolat va adolatsizlik kabi masalalarni mumtoz poetik tafakkur vositasida yoritadi. Qasidalardagi ramziy obrazlar va badiiy vositalar esa ushbu mazmunning estetik ta'sirchanligini ta'minlaydi. Shu jihatdan Ravnaq qasidalari nafaqat shoirning badiiy mahoratini, balki XVIII asr o'zbek adabiy muhitidagi ijtimoiy-estetik qarashlarni o'rganish uchun ham muhim manba sifatida ahamiyatlidir.

Adabiyotlar

1. Abdullayev, V. O'zbek adabiyoti tarixi. Toshkent: O'qituvchi, 1978.
2. Orzibekov, R. O'zbek adabiyoti tarixi (XVII–XIX asrning I yarmi). Toshkent: O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg'armasi nashriyoti, 2006.
3. Munis, S. M., & Ogahiy, M. R. Firdavs ul-iqbol. Toshkent: Yangi asr avlodi, 2010.
4. O'zbek adabiyoti tarixi. 5 jildlik. 3-jild. Toshkent, 1978.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

5. O'zbek adabiyoti. 5 jildlik. 5-jild, 1-kitob. Toshkent: Badiiy adabiyot nashriyoti, 1966.
6. Ravnaq, P. Devoni Ravnaq. Qo'lyozma, inv. №922. Abu Rayhon Beruniy nomidagi Sharqshunoslik instituti, Toshkent.
7. Navoiy, A. Mukammal asarlar to'plami. Toshkent: Fan, 1987.
8. Otamuratova, S. "Pahlavonquli Ravnaq ijodida tasavvufga munosabat." Molodye uchenye, 2025.
9. "Pahlavonquli Ravnaq qasidasida dunyo (charx) masalasi." Buxoro davlat universiteti ilmiy axboroti, 7(124), 2025.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.